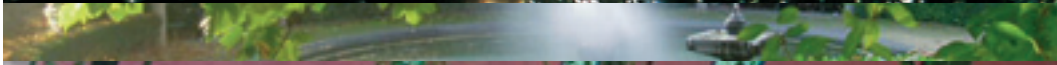
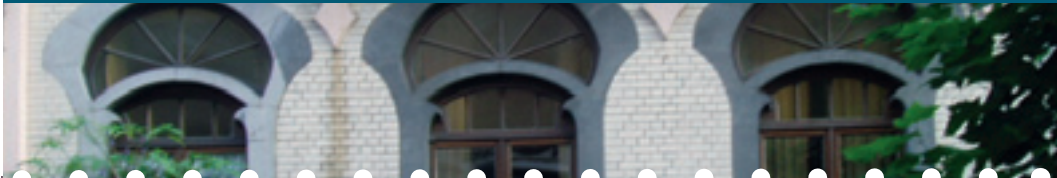

SINT-JOOST-TEN-NODE À LA CARTE

❖ À LA CARTE: UW GEMEENTE IN DE KIJKER

BEKIJK UW GEMEENTE MET NIEUWE OGEN, ONTDEK AL DE PARELTJES VAN HET ERFGOED DAT U DAGELIJKS OMRINGD, LEER ONGEKENDE HOEKJES KENNEN, VOLG HET PARCOURS EN SPEEL HET SPEL MEE

IN DEZE COLLECTIE WORDEN DE BRUSSELSE GEMEENTES IN DE KIJKER GEZET IN EEN RIJK GEÏLLUSTREERDE EN PRAKTISCHE WANDELBROCHURE, WAARMEE U OP STAP KAN GAAN OF DIE U GEZELLIG THUIS KAN DOORBLADEREN.

❖ SINT-JOOST-TEN-NODE À LA CARTE

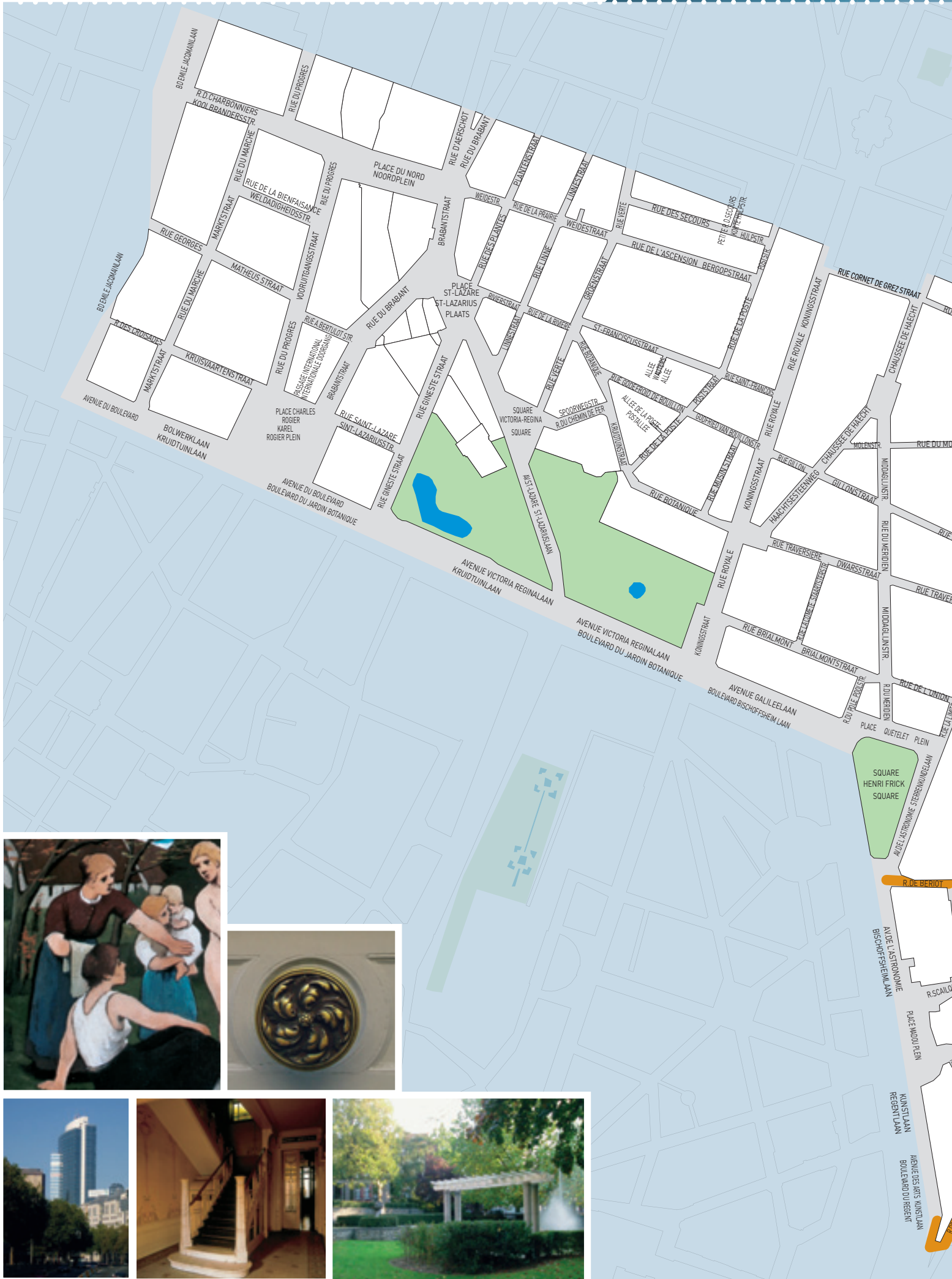
DE BROCHURE *À LA CARTE*, GEWIJD AAN SINT-JOOST-TEN-NODE BIEDT DE KANS OM DE KLEINSTE GEMEENTE VAN BRUSSEL TE (HER) ONTDEKKEN, DE NEUS IN DE WIND EN MET OGEN OP STEELTJES... DE VERSCHILLENDE KAARTEN ZIJN RIJKELIJK GEÏLLUSTREERD EN VOORZIEN VAN EEN SCHAT AAN INFORMATIE OVER HET ERFGOED DAT ONS DAGELIJKS OMRINGD. OP DE WANDELTOCHT MET EEN TWINTIGTAL INTERESSANTE HALTES EN DE ZOEKTOCHT NAAR DETAILS KAN MEN HET BOUWKUNDIG ERFGOED VAN DEZE GEMEENTE DAADWERKELIJK VERKENNEN. VEEL PLEZIER, GROOT EN KLEIN!

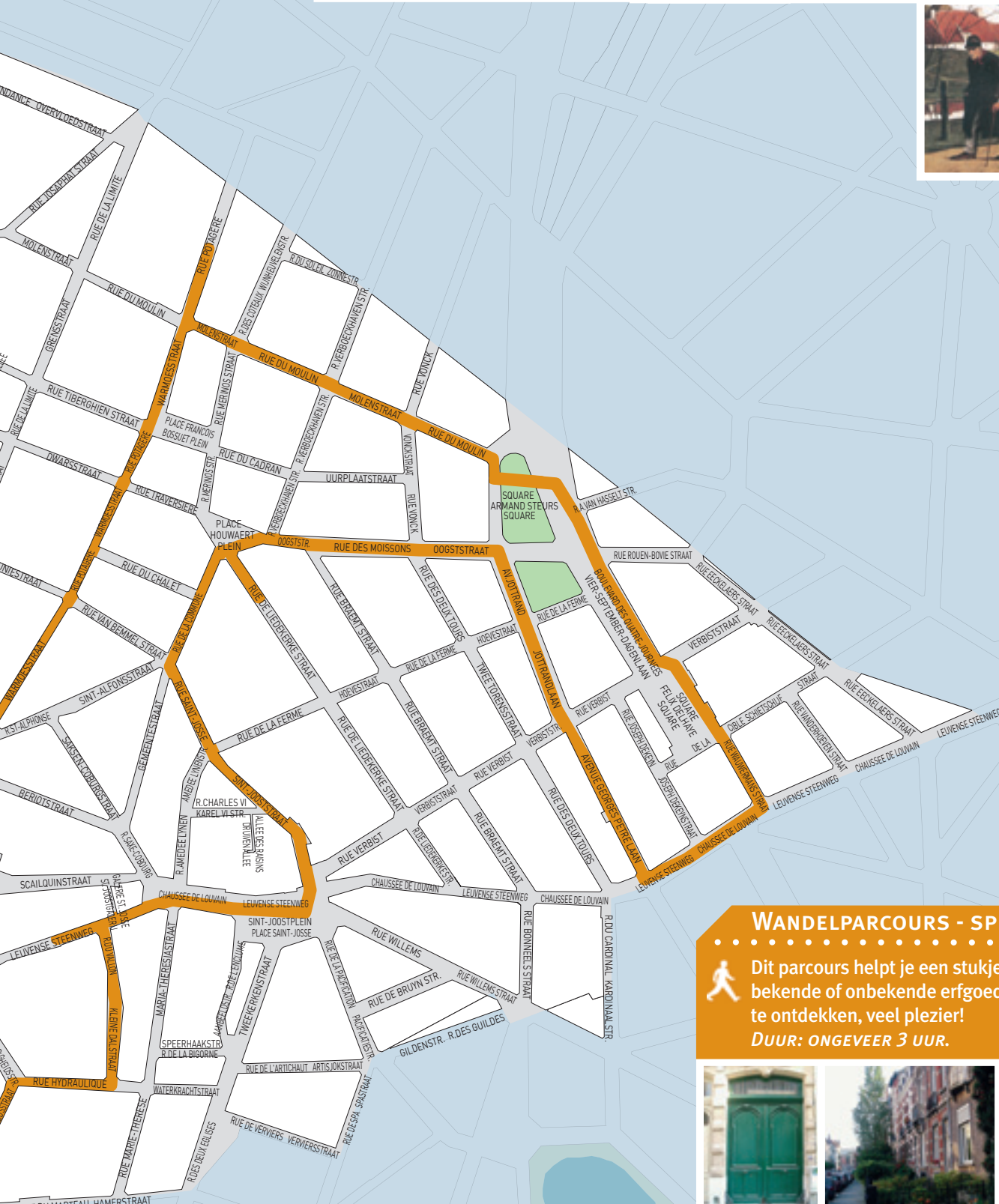
EMIR KIR

*STAATSSECRETARIS BEVOEGD VOOR MONUMENTEN EN
LANDSCHAPPEN VAN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST*

SINT-JOOST-TEN-NODE À LA CARTE

WANDELPARCOURS - SPEL

Dit parcours helpt je een stukje van het bekende of onbekende erfgoed van Sint-Joost te ontdekken, veel plezier!

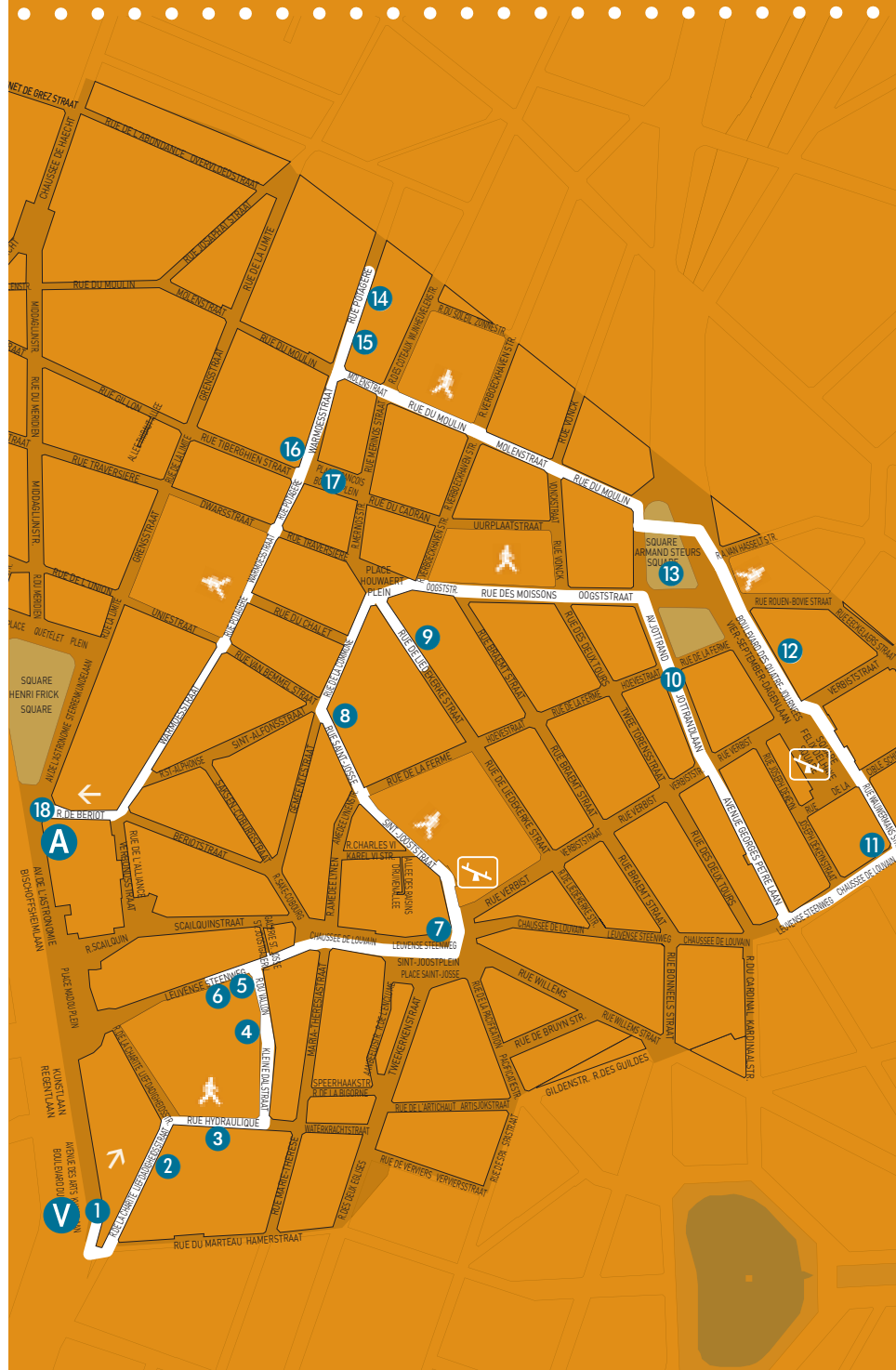
DUUR: ONGEVEER 3 UUR.

WANDELPARCOURS

DE GEHEIME SCHOONHEID VAN EEN GEMEENTE

- V** VERTREK: CHARLIER MUSEUM, KUNSTLAAN 16. METRO: MADOU. BUS: 63, 65, 66.
A AANKOMST: GEMEENTEHUIS VAN SINT-JOOST-TEN-NODE, STERRENKUNDELAAN 9.
METRO: MADOU. BUS: 63, 65, 66.
DUUR: ONGEVEER 3 UUR.

DE OPLOSSINGEN VAN HET SPEL OP DE CENTRALE PAGINA.

Kloksgewijs, startend in de linkerbovenhoek

17/L - 12 EN 14/Q - 17 TOT 23/R - 18/G - 40/N - 30/P - 26/K - 36/M - 39/E - 20/A - 16/J - 10/D - 22/B - 39/H - 37/C - 22/F - 43/I - 45/O

MEER WETEN?

- BATJOENS, C.-H., *Saint-Josse-ten-Noode*, CFC-Editions, Brussel, 2003 (Guides des Communes de la Région Bruxelloise).
- HANOSSET, Y. *De Armand Steurssquare te Sint-Joost-ten-Node*, Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Brussel, 1995 (Brussel, Stad van Kunst en Geschiedenis nr14)
- Sint-Joost-ten-Node. Het Monumentale erfgoed van België. Brussels Hoofdstedelijk Gewest. IPS, 1997 (Het Monumentale erfgoed van België, Deel 2). Eveneens raadpleegbaar op internet (www.irismonument.be)

❁ EEN VAN DE OUDSTE VERSTEDELIJKE BUITENWIJKEN VAN BRUSSEL

PRECIES 3077 INWONERS IN 1831, 30.000 IN 1900! DEZE BEVOLKINGSEXPLOSIË TRANSFORMEERDE SINT-JOOST-TEN-NODE, IN ENKELE DECENNIA. HET LANDELIJK EN MOERASSIG GEBIED WERD VOLLEDIG DOOR DE STAD OPGESLOKT. DE GEMEENTE MOEST IN IJLTEMPO DE NODIGE STEDENBOUWKUNDIGE AANPASSINGEN DOORVOEREN: ZE TROK DE TRACÉS VAN BESTAANDE STRATEN RECHT EN VERWERKTE ZE IN NIEUWE, RATIONELE PLANNEN MET DAMBORDPATROON. BIJ DIT VRIJ GEOMETRISCH EN EENVOUDIG TRACÉ HOORDEN OOK RIJEN VAN REGELMATIGE WITTE GEVELS IN NEOCLASSICISTISCHE STIJL. ZOALS JE ZAL MERKEN ONTWIKKELDE DEZE STIJL ZICH HIER IN ALLE MOGELIJKE GEDAANTEN.

HET HUIDIGE SINT-JOOST-TEN-NODE HEEFT HAAR NEGENTIENDE-EEUWSE UITERLIJK GROTENDEELS KUNNEN BEHOUDEN, HIER EN DAAR AANGEVULD MET RECENTERE GEBOUWEN. IN DE EERSTE PLAATS IS HET EEN WOONGEMEENTE. ENKEL DE NOORDWIJK, KENDE EEN INGRIJPENDE ONTWIKKELING AAN HET EINDE VAN DE 20STE EEUW EN WORDT NU BIJNA UITSLUITEND DOOR KANTOORGEBOUWEN INGENOMEN.

REDACTIE, OPZOEKINGEN EN FOTO'S

Isabelle de Pange en Cécile van Praet-Schaack
vzw APÉB

ADVIESCOMITÉ

Cyrille Segers en Christine Rouffin, kabinet
van de Staatssecretaris
Isabelle Casimir en Marc Bertholomé,
gemeente Sint-Joost-ten-Node
Dirk Deblieck, Huis van Culturen en Sociale Samenhang

COÖRDINATIE

Paula Dumont, Directie Monumenten en Landschappen

ANDERE ILLUSTRATIES

Fotografie: Matthieu Goedefroot,
Bastin & Evrard © MBHG
Verzameling postkaarten, Dexia Bank
Kaarten: Brussel UrbIS © © – Distributie: CIBG
Kunstaan 20, 1000 Brussel, 1996.

VERTALING

Erik Tack

HERLEZING

Harry Lelièvre, Tom Verhofstadt, Directie
Monumenten en Landschappen

BEDANKINGEN

Jean Demannez, burgemeester van Sint-Joost-
ten-Node, Francine Delépine conservatrice Charlier
Museum, Bertrand Van Hoorebeke manager
Atrium Saint-Josse

GRAFISCHE VORMGEVING

www.generis.be

DRUKWERK

Dereume Printing

❖ DE ZAKENWIJK, GISTEREN EN VANDAAG

Op het kruispunt van de gemeenten Brussel, Sint-Joost en Schaarbeek, rondom het Noordstation (arch. P. en J. Saintenoy, 1956), is nog niet zo heel lang geleden het

Brusselse 'Manhattan' verzezen.

Het vervangt een oude wijk van handelszaken en ateliers, de *faubourg de Cologne* genoemd. De Brabantstraat is hier nog een overblijfsel van.

❖ GROTE HOTELS OP HET ROGIERPLEIN

Het oude Noordstation dat zich aan dit plein bevond is weliswaar verdwenen, maar de hotels staan er nog altijd. In alle stijlen en smaken! Geometrische art nouveau voor het Palace Hotel (A. Pompe en A. Lener, 1909), art deco voor de hotels Albert I (M. Polak, 1929) en Siru (M. Chabot, 1932), en Internationale Stijl voor het Sheraton (L. Van Hove en Groupe Structure, 1971).

❖ KONINGSSTRAAT

De verlengde Koningsstraat, zoals ze oorspronkelijk heette, was een van de eerste monumentale lanen die aan het einde van de jaren 1820 in de Brusselse voorstad werden aangelegd. Zoals het een prestigieuze verkeersader betaamt, wordt ze afgesloten door een prachtig gezicht, de Koninklijke Sint-Mariakerk met haar opvallende vorm die Byzantijnse invloeden verraadt. Deze elegante straat is afgezoomd met prachtige herenhuizen waarvan de glorie nu vergaan is. Tijdens het interbellum kwamen er twee

belangrijke gebouwen bij: op nr 165, de Gesûkerk, in art-decostijl (architect A. Courtens, 1937-1939), en op nr 284 de vroegere kantoren van de 'Rotterdamse Verzekering Sociëteit', in modernistische stijl (architect J. Duijnstee, 1936-1938). Na de oorlog vestigden zowat alle grote filmaatschappijen zich in de Koningsstraat.

ENKELE OPMERKELIJKE INTERIEURS DIE EEN BEZOEKJE WAARD ZIJN:

[GEEF JE OGEN DE KOST!]

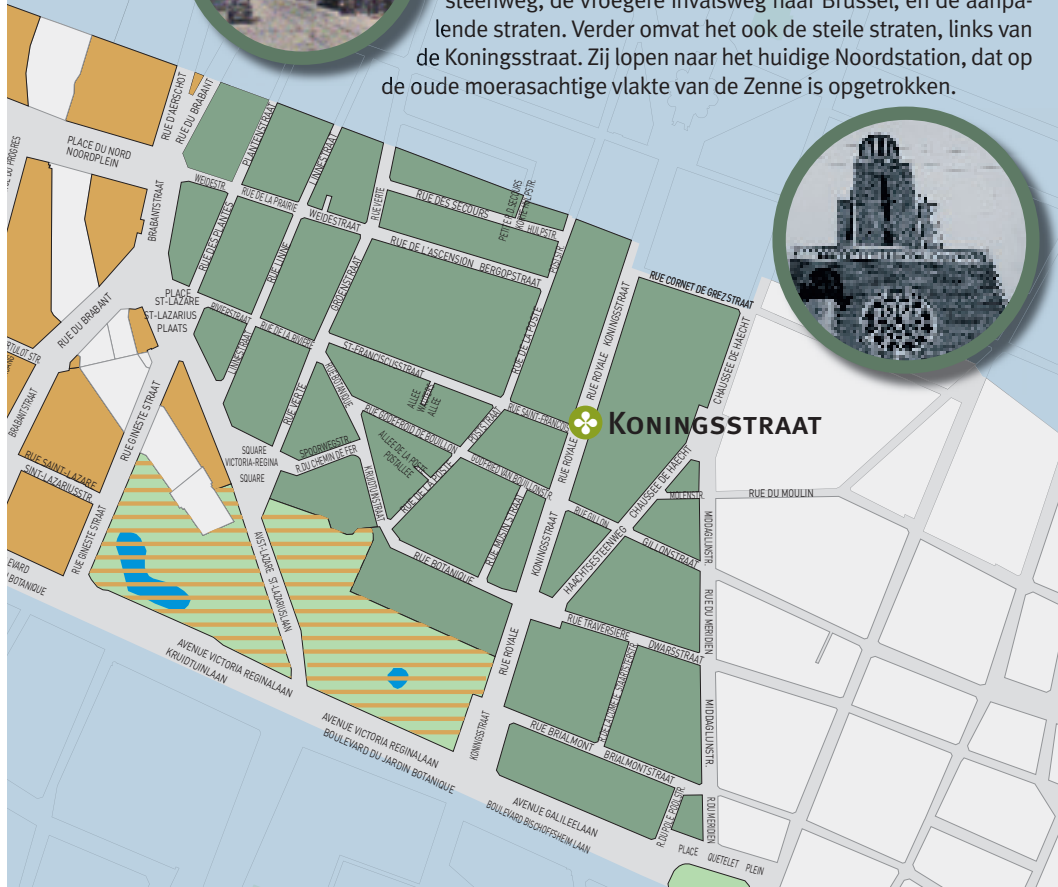

Verschillende restaurants en tavernes langs de Koningsstraat hebben hun rijke interieurs behouden: In de Haachtsesteenweg nr 10 heeft brasserie *Le Chambord* haar modernistisch decor met glas-in-lood bewaard (architect J. Finné, 1930).

✿ DE KONINGSSTRAAT EN DE FAUBOURG DE SCHAERBEEK

De Koningsstraat werd aan het einde van de jaren 1820 aangelegd. Ze lag op een helling en maakte deel uit van de 'koninklijke route' die het paleis van Brussel verbond met het kasteel van Laken. Dit leidde tot de aanleg van een uitgestrekte neoclassicistische wijk, de *faubourg de Schaerbeek*, met zowel bescheiden als luxueuze huizen. Deze wijk reikt tot aan de Haachtsteenweg, de vroegere invalsweg naar Brussel, en de aanpalende straten. Verder omvat het ook de steile straten, links van de Koningsstraat. Zij lopen naar het huidige Noordstation, dat op de oude moerasachtige vlakte van de Zenne is opgetrokken.

In de Koningsstraat nr 290 heeft het herenhuis, met het uithangbord *Agastache et Tonka*, nog steeds zijn weelderige interieur uit de tweede helft van de 19de eeuw, alsook de oude stallen op de binnenplaats.

In de Koningsstraat nr 316 werd een herenhuis, nu het restaurant *De Ultieme Hallucinatie*, in 1904 volledig in art-nouveaustijl gerestaureerd door architect Paul Hamesse. Feeëriek! Misschien zal de eigenaar je een zeldzame gunst verlenen en toont hij zijn verborgen salons...

ZWEMMEN IN ART-DECOSTIJL!

Het gemeentelijk zwembad, dat in 1933 werd gebouwd door de architecten Bytbeier en Schaessens, werd in de jaren 1960 met decoratieve elementen opgesmukt.

Sint-Franciscusstraat 25. Tel. 02/217.39.41

❁ EEN VOLWAARDIGE HOOFDSTAD

Tijdens het Hollands bewind (1815-1830) bouwde Brussel langs de nieuwe boulevards, die toen nog wandelwegen waren, de Kruidtuin (T. F. Suys, P. Gineste, 1826) en het Observatorium (1826), twee prestigieuze gebouwen die haar rol als hoofdstad accentueerde.

❁ EEN WAL VAN TORENS, DE DROOM VAN DE MODERNITEIT

Met het oog op Expo 58 werd van de kleine ring een autosnelweg gemaakt. Hieraan ontstond een nieuwe 'stadswal' van torengebouwen, die nog steeds getuigen van de optimistische kijk van de moderniteit. De P&V-toren (H. Van Kuyck, 1954), de Moutoren (G. Goffaux, 1963), de Astrotoren (A. J. De Doncker, 1972) en de voormalige IBM-toren (W. Bresseleers, 1978) vormen de verticale bakens van Sint-Joost.

❁ EEN PLANTENTUIN IN DE STADSJUNGLE

In de 19de eeuw werd inventariseren en verspreiden van kennis heel belangrijk. Net als de dierentuinen stelden de plantentuinen de mensen in staat de rijkdommen van de aarde te ontdekken via specimens uit de natuur of natuurgetrouwe afbeeldingen. Voor de plantenverzamelingen ontwierpen T. F. Suys (hofarchitect), P. Gineste en J.-B. Meeus in 1826 een speciaal gebouw dat de neoclassicistische traditie en de moderniteit in

zich verenigde: Ionische zuilen schragen structuren van ijzer en glas, nieuwe materialen in die tijd. Het exotisme van de planten in de serre werd buiten herhaald door tuinsculpturen van wilde dieren. Niet toevallig dieren uit Midden-Afrika, dat toen volop werd gekoloniseerd. Na de ingrijpende verstedelijking van de wijk en de werken aan de Noord-Zuidverbinding, werd de drastisch ingekrompen plantentuin in 1958 gerestaureerd. René Pechère, de landschapsarchitect van de Kunstberg, keerde naar het oorspronkelijke idee terug: een geometrische tuin 'op z'n Frans' in het hoogste gedeelte van het park, een landschapstuin 'op z'n Engels' in het laagste gedeelte.

Cafetaria:

LE JARDIN DU BOTANIQUE - Tel. 02/ 218.83.49

❖ HET OUDE SINT-JOOST

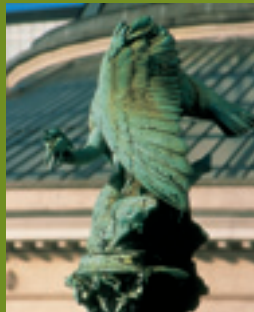
Hier heerst een bruisende volkse sfeer. Het is de bakermat van de gemeente, gelegen rond de kapel Sint-Joost uit 1361 (herbouwd in 1864-1891) en de aloude invalsweg naar Brussel, de Leuvensesteenweg, die nog altijd zijn karakter van handelsstraat heeft behouden. Vanaf het midden van de 19de eeuw werden de straten verbreed en rechtgetrokken. Hoeven en landelijke woningen moesten plaatsmaken voor stadswoningen, de meeste in neoclassicistische stijl.

❖ VAARWEL, LEOPOLDSWIJK

Na een overeenkomst in der minne stond Sint-Joost in 1853 meer dan de helft van zijn grondgebied af aan zijn gulzige buur Brussel, met name de Leopoldswijk, die toen nog in aanbouw was, en de toekomstige Squareswijk.

De Tweeerkenstraat moest oorspronkelijk de kerk van Sint-Joost met de Sint-Jozefskerk in de Leopoldswijk verbinden.

[SPEL]

Er bevindt zich nog altijd een jungle in de Kruidtuin. Exotische dieren en planten dagen je uit tot een ontdekkingsocht. Vanwaar komen ze? Hoe heten ze? Dat moet je zelf ontdekken! (In het hoogste gedeelte van het park)

❖ DE MAALBEEKVALLEI

De Pacificatiestraat, de Sint-Jooststraat, de Gemeentestraat en de Wijnheuytenstraat: al deze straten kronkelen lichtjes doorheen het dambordpatroon. Ze volgen de loop van de Maalbeek. In 1856 werd beslist de wispelturige Maalbeek te overwelfen om aan het hoogwater te ontsnappen, en zo verdween de stroom die eeuwenlang het gehucht Ten-Noode bevloede en bevoorraadde, onder de grond. Vaarwel moestuinen, molens, hoeves en oogsten...

❖ HET NEOCLASSICISME

De gevels in neoclassicistische stijl vormen het architecturale decor van Sint-Joost-ten-Node, met hier en daar een gebouw in art nouveau of art deco. Tussen 1830 en 1890, de periode van

de verstedelijking van de gemeente, kende het neoclassicisme een belangrijke ontwikkeling. Een wandeling in Sint-Joost is ideaal om de evolutie van deze stijl en haar verschillende varianten te volgen, want men treft er zowel bescheiden woningen als luxueuze herenhuizen aan.

HOE HET NEOCLASSICISME DEFINIËREN?
HOE HET HERKENNEN? HOE HET DATEREN?

Het neoclassicisme kende een uitzonderlijk lange bloeitijd in Brussel. Het deed er zijn intrede aan het einde van de 18de eeuw met grootschalige projecten (Koningsplein, Martelarenplein, ...), en de laatste voorbeelden dateren van net voor de W.O.I.

Het neoclassicisme wordt gekenmerkt door sobere, bepleisterde en wit beschilderde gevels, met regelmatige en eenvoudige muuropeningen. De stijl ontleent zijn schoonheid aan het vermogen om zich in een geheel te integreren, om te versmelten in een rij.

DE STATIONSWIJK

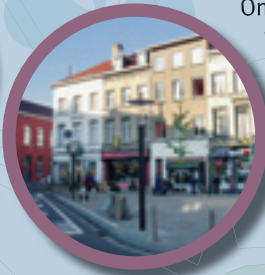
Een gedeelte van de Oostwijk werd doorkruist door de spoorlijn tussen het Luxemburgstation en het Noordstation en begon zich pas te ontwikkelen toen er in 1884 een halte werd gebouwd, het 'Station van de Leuvensesteenweg'.

In deze wijk werd afgestapt van de neoclassicistische 'witheid' van de andere wijken van Sint-Joost en koos men voor een kleurrijke en rijkelijk gedecoreerde architectuur, tussen het eclecticisme en de art nouveau in. De Armand Steurssquare vormt de groene long van de stationswijk.

DE OOSTWIJK

Onder de demografische druk, ontstond halfweg de 19de eeuw, een nieuwe wijk in het oosten van de gemeente, eerst met de aanleg van de de Liedekerkestraat en de Hoestraat, en vanaf 1869 op systematischer wijze via een algemeen plan. In deze wijk met dambordpatroon treffen we opnieuw overwegend woningen in neoclassicistische stijl aan.

WE KUNNEN DRIE FASEN ONDERSCHIEDEN

- Vanaf het einde van de 18de eeuw tot omstreeks 1850 werd het neoclassicisme gekenmerkt door uiterst eenvoudige gevels, waaruit bijna elke versiering werd geweerd. Het huis had een simpele kubusvorm. De horizontale lijnen van de gevel werden sterk benadrukt. De muuropeningen waren rechthoekig of rondboogvormig. De chicste huizen hadden een balkon.

- Omstreeks 1860 zien we bredere gevels ontstaan met meer versiering, maar de voorliefde voor horizontale lijnen en symmetrie bleef behouden. Voor de decoratie werd uit de Romeinse Oudheid

geput: bossages op de benedenverdieping, balkons op rijkelijk versierde consoles, frontons boven de muuropeningen, bewerkte kroonlijsten, ...

- Vanaf omstreeks 1880 veranderde de gevel radicaal van vorm, en werd van dan af gekenmerkt door zijn verticaliteit, met hoge kelders die als keuken dienstdeden. Ook waagde men zich aan asymmetrische composities. Decoratie bleef belangrijk.

WANDELPARCOURS

DE GEHEIME SCHOONHEID VAN EEN GEMEENTE

DIT PARCOURS HELPT JE EEN STUKJE VAN HET BEKENDE – OF MISKENDE – ERFGOED VAN SINT-JOOST TE ONTDEKKEN. VEEL PLEZIER!

PRINCIPE VAN HET PARCOURS: HET CIRCUIT TELT EEN TWINTIGTAL HALTES DIE INTERESSANT ZIJN VANUIT ERFGOEDKUNDIG OOGPUNT. JE KAN DEZE TERUGVINDEN AAN DE HAND VAN DE GEFOTOGRAFERDE BOUWKUNDIGE DETAILS. VOOR DE KINDEREN (MAAR NIET ENKEL VOOR HEN!) IS ER DE SPEURTOCHT 'DE TRIOMF VAN HET ECLECTICISME' IN DE JOTTRANDLAAN EN DE GEORGES PÊTRELAAN.

V VERTREK: CHARLIER MUSEUM, KUNSTLAAN 16. METRO: MADOU. BUS: 63, 65, 66.

A AANKOMST: GEMEENTEHUIS VAN SINT-JOOST-TEN-NODE, STERRENKUNDELAAN 9. METRO: MADOU. BUS: 63, 65, 66.

DUUR: ONGEVEER 3 UUR.

1 HET CHARLIER MUSEUM KUNSTLAAN 16

Een mooi verhaal over kunst en vriendschap... Dit herenhuis behoorde toe aan mecenas en kunstverzamelaar Henri Van Cutsem. Hij liet zijn hele verzameling na aan zijn vriend de beeldhouwer Guillaume Charlier, die ze zelf bij zijn dood in 1925 aan de gemeente schonk. De gevel straalt een onmiskenbare neoclassicistische strengheid uit. Voor meer info over deze stijl zie **HET NEOCLASSICISME**. Het interieur is authentiek met oorspronkelijk meubilair en 19de eeuwse Belgische kunst. In het muzieksalon worden vaak concerten georganiseerd. Neem tijdig inlichtingen!

Tel. 02/220.26.90 - www.charliermuseum.be

2 LIEFDADIGHEIDSTRAAT 37-37A

Deze gevel heeft heel wat te verbergen! Achter de koetspoort bevinden zich de oude ateliers Mommen, een kunstenaarscité dat ontstond in 1874. Oprichter Félix Mommen was een industrieel gespecialiseerd in de vervaardiging en verkoop van materiaal voor kunstenaars. Als mecenas bood hij ook onderdak aan zijn vrienden kunstenaars. www.ateliersmommen.collectifs.net

Deze cité bestaat nog altijd. Misschien hoef je de deur maar open te duwen... maar gelieve de rust die hier heerst niet te verstoren.

3 WATERKRACHTSTRAAT

Dit is een van de oudste straten van de gemeente. De hele 19de eeuw lang werden hier overwegend neoclassicistische gebouwen opgetrokken.

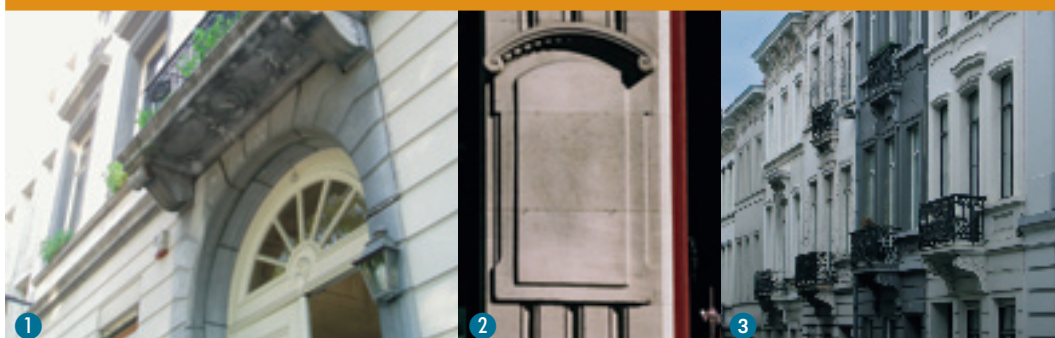
Wil je meer weten over deze stijl? Lees dan de kadertekst die aan het neoclassicisme is gewijd! **HET NEOCLASSICISME**

4 KLEINE DALSTRAAT 22 TOT 28, ARCH. LÉON SNEYERS, 1903

Aan het einde van de 19de eeuw wilde de art nouveau de architectuur bevrijden: weg met de frontons, weg met de pilasters!

Men maakte komaf met de decoratie uit het verleden en het conventionele van de neoclassicistische architectuur. De art nouveau manifesteerde zich vooral in een zo expressief mogelijke versiering: keramiektegels, smeedijzer, glas-in-lood.

Deze vier aanpalende huizen, vandaag in slechte staat, werden gebouwd door

4

5

6

eenzelfde architect. Elke gevel is anders en toch past hij bij zijn burelen. De cirkel is zijn leitmotiv, het komt steeds terug. Eén huis heeft hij gesigneerd met een monogram (de initialen van zijn naam) Hoe zou jij je eigen monogram tekenen?

Op dit parcours zullen we zien dat er **verschillende soorten art nouveau** bestaan, sommige geïnspireerd door de wereld der **planten**, andere, zoals hier, veeleer **geometrisch**.

5 LEUVENSESTEENWEG 54, 1903

De Leuvensesteenweg is een van de oudste straten van de gemeente. Ze heeft haar volkse handelskarakter goed bewaard. De stoffenwinkel, Hayoit, bestaat als sinds 1927.

Ertegenover bevindt zich een brasserie met een merkwaardig uithangbord dat aan haar vroegere functie herinnert. Welke functie? Dergelijke uithangborden vind je ook elders in Brussel: het gaat om goudverf en zwarte verf aangebracht op glas. Dit heet 'schildering achter glas' of 'verre églomisé'.

6 LEUVENSESTEENWEG 38-40, ARCH. RENÉ AJOUX, 1951

Hier liggen twee bioscopen tegenover elkaar, de Mirano en de Marignan (1957). Zij illustreren de typisch optimistische architectuur uit de jaren 1950 met haar gedurfde schuine lijnen en haar neonverlichting. Beeld je het lichtspel 's nachts in: vanzelfsprekend dat de Mirano een dancing werd...

Vind je in de Marignan, de plaats waar de kassierster zat?

7 LEUVENSESTEENWEG 99, J. F. VANDER RIT EN J. J. VAN YSENDIJK, 1864-1891

Hier bevinden we ons in het hartje van het oude gehucht Sint-Joost. Tijdens de 19de eeuw moest de oude kapel plaatsmaken voor deze neobarokke kerk, die in grote lijnen de vormen en het plan overneemt van de Begijnhofkerk in het stadscentrum.

Maar wat doet dat engeltje boven aan de gevel? Dit hemelse én wereldse wezentje nodigt je uit om binnen te komen...

Als je de Sint-Jooststraat volgt, merk je dat ze een lichtjes kronkelend tracé heeft: de straat volgt immers de oude loop van de Maalbeek.

8 SINT-JOOSTSTRAAT 13-15, ARCH. LÉON GOVAERTS, 1902

Een driehoekige erker op de eerste verdieping, fier als de boeg van een schip en soepel als een golf... Het ijzerwerk van het terras is als de vederdos van een pauw... Abracadabra! De art nouveau tovert de smalle gevel om tot een stukje fantasiewereld! De tovenaars van dienst is een architect uit Sint-Joost, Léon Govaerts. We zullen hem nog twee keer op ons parcours ontmoeten.

9 DE LIEDEKERKESTRAAT 112, ARCH. LÉON GOVAERTS, 1899

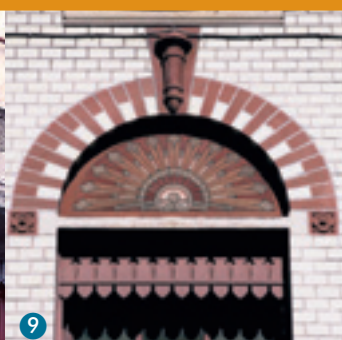
Dit is de eigen woning van Léon Govaerts. De architect heeft een oud huis in een nieuw kleedje gestoken, een art-nouveaukleedje, uiteraard! Hij voegde er een metalen erker aan toe en heeft er een kleurrijk geheel van gemaakt, met

7

8

9

sgraffiti, dat zijn een soort fresco's of muurschilderingen.
Ook het interieur loont de moeite. Even aanbellen, misschien gaat de deur wel open...

10 JOTTRANDLAAN EN GEORGES PÈTRELAAN

In deze lanen overheerst de eclectische stijl die in Brussel bijzonder populair was tijdens de jaren 1890-1900. Typisch zijn de kleurrijke gevels met talloze leuke details en overvloedige versiering, elk huis is verschillend

Ga naar de middelste pagina van dit boekje voor het architectuurspel en meer info over deze stijl.

11 LEUVENSESTEENWEG 193-195, H. JONIAUX EN V. MAILLIET, 1884

Men zou denken dat dit een heel oud huis is gebouwd in de middeleeuwen, met zijn trapegevels en kleurcontrasten tussen natuursteen en baksteen. Het is het *Station de la chaussée de Louvain* (zo staat het er!), de halte tussen het Luxemburgstation en het Noordstation, het huidige 'Jazz station'.
 Tel.: 02/733.13.78

Aan de achterzijde van het station wandel je langs de spoorlijnen. Deze werden in 1952 overweld, wat verklaart waarom de huizen van de Félix Delhayesquare ons hun achterkant laten zien.

12 VIER-SEPTEMBER-DAGENLAAN 14 EN 16, E. FLASCHOEN, 1897

Waarom is deze laan zo breed? Omdat

de spoorweg eronder loopt! De architectuur is overwegend eclectisch en pittoresk, een beetje in de stijl van wat we in de Jottrandlaan en de Georges Pètrélaan hebben gezien.
Bizarre schepsels schragen de balkons van deze gekoppelde huizen en bevelen de consoles. Kijk goed naar de gevels van de aanpalende huizen: herken je deze elementen in hun traditionele uitvoering?

13 ARMAND STEURSSQUARE, ARCH. EUGÈNE DHUICQUE, 1932

Een park dat er zo uitziet, kan enkel door een architect zijn ontworpen! Wat een moeilijke opdracht! Een smal hellend terrein met een ondergrondse spoorweg (in het hoogste gedeelte), beeldhouwwerken (*De Bron*, een werk in verguld brons van Julien Dillens, *De Steenkappers* van Guillaume Charlier), die een plaats moesten krijgen... De hardstenen elementen zijn typisch voor de art deco, en de snoeivorm van de struiken en hagen creëren een omhullende structuur die echter ook ruimte laat voor de poëzie van de oude bomen. Elk jaar wordt op de square in september een tentoonstelling van actuele kunst georganiseerd.
 vzw *Les Amis du Square Steurs*:
 tel. 02/218.25.78.

Heb je potlood en papier mee? Zou je in een paar trekken de hoofdlijnen van de square kunnen tekenen? Zo zal je makkelijker de klemtonen en de structuur ontdekken.

12

13

14 WARMOESSTRAAT 150,
ARCH. M. MAYERES, 1904

Dit is een van de meest fascinerende art-nouveauhuizen van heel Brussel! Het werd bewoond door een weinig bekend architect, Michel Mayeres, die het ook ontwierp. Het lijkt wel alsof het is geschetst, uit de losse hand ipv gebouwd met stenen en mortel.

De gevel van dit huis is totaal anders dan de meeste Brusselse gevels. Vergelijk het maar eens met bijvoorbeeld het huis op nr 146 of nr 156 in dezelfde straat. Wat maakt dit huis zo anders?

15 WARMOESSTRAAT 130 TOT 136

Deze vier huizen, gebouwd aan het einde van de 19de eeuw, putten hun inspiratie uit wat toen als de 'nationale' stijl gold, de Vlaamse renaissance. Hun decor, tot zelfs het kleinste detail van het schrijnwerk op nr 134, getuigt van het grote vakmanschap van de toenmalige ambachtslieden.

Nr 134 heeft alle elementen bewaard die het zijn typische stijl verlenen (kroonlijst, schrijnwerk met roedeverdeling, deur, ...). Welke van die elementen zijn bij de drie andere gevels verdwenen? Op deze gevel staan veel aanwijzingen: net als een schilderij is het gesigneerd door de architect..... en het is gedateerd 'anno.....'. En wat betekent het gezegde: 'Eigen Heerd is goud weerd'?

16 WARMOESSTRAAT 107,
ARCH. H. GODSDEEL EN H. WELLENS, 1904

Sommige details, zoals de roosters van de

hoge kelders of het glas-in-loodraam boven de deur, verlenen dit huis zijn art-nouveaustijl. Om de hoek, Tiberghienstraat nr ..., staat nog een ander huis dat door dezelfde architect is gebouwd, maar het is minder conventioneel. Probeer het terug te vinden via de details van het ijzerwerk.

17 FRANÇOIS BOSSUETPLEIN 1 TOT 5,
ARCH. D. FACH, 1901

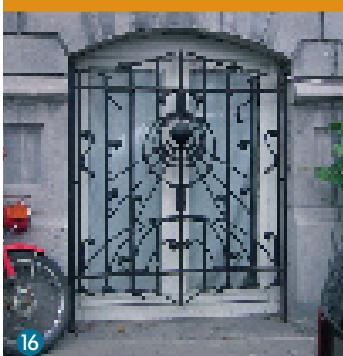
Deze huizen zijn tezamen gebouwd, op de plaats waar zich vroeger een slachthuis bevond, en ze zijn door dezelfde architect ontworpen. Ze lijken op elkaar, maar toch is elk huis ook uniek...

Bekijk deze huizen aandachtig. Wat zijn de gemeenschappelijke elementen?

18 STERRENKUNDELAAN 13,
ARCH. LÉON GOVAERTS, 1908-1911

Het gemeentebestuur heeft zijn intrek genomen in het huis van een negentiende-eeuws virtuoos, de violist Charles de Bériot. Om het huis aan zijn nieuwe bestemming aan te passen werd het in 1908-1911 volledig in Beaux-Artsstijl gerenoveerd door architect Léon Govaerts (alweer hij!). De interieurdecoratie is ongewijzigd gebleven en er worden talrijke kunstwerken bewaard. *Kijk goed naar de voorgevel: minstens twee details verraden dat het om het gemeentehuis gaat.*

En het is duidelijk dat de Sterrenkundelaan een voorliefde voor de Beaux-Artsstijl heeft! Een beetje verderop, op nr 9, pronkt hotel Vaxelaire (arch. L. Sauvage, 1916), als waardig jong broertje van het gemeentehuis, met zijn eretrap en zijn omheinde tuin.

16

17

18

DE TRIOMF VAN ECLECTISME DE JOTTRANDLAAN EN DE GEORGES PÈTRELAAN

1. ZOEK DE DETAILS!

Dit zijn foto's met details van de huizen in de Jottrandlaan en de Georges Pètrelaan. Probeer ze terug te vinden en schrijf de huisnummers in het eerste bolletje naast de foto.

2. ZOEK HET JUISTE WOORD!

De architectuur heeft haar eigen woordenschat: Schrijf de letter van de juiste term in het tweede bolletje naast de foto.

(A) tweelicht - (B) keramiektegels - (C) kelderkeuken -
(D) oculus - (E) driehoekig fronton - (F) sieranker -
(G) gebogen fronton - (H) dakkapel - (I) balkon -
(J) tuinhekken - (K) erker - (L) smeedijzeren deur -
(M) geglazuurde bakstenen - (N) glasraam - (O) jaartal -
(P) art-nouveaudeur - (Q) mozaïek - (R) console (ondersteunt balkon)

WAT IS ECLECTICISME?

STIJL DIE AAN HET EINDE VAN DE 19DE EEUW HET NEOCLASSICISME VAN DE TROON STOOTTE.

DE ARCHITECT EN AMBACHTSLUI TOONDEN HUN UITZONDERLIJKE VAKKENNIS DOOR ALLE STIJLEN (OUD EN NIEUW) EN VERSCHILLENDE MATERIALEN MET ELKAAR TE COMBINEREN IN EEN BOUWKUNDIG MENGELMOES. ELKE EIGENAAR KREEG ZO EEN HUIS VERSCHILLEND VAN DAT VAN ZIJN BUURMAN.

